

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 11.02.19

Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/litteraturpris.pdf>

Litteraturpris

En hedersbevisning til en forfatter, gitt for et bestemt verk eller for et forfatterskap. Med mange priser følger det ikke bare ære, men også penger (eventuelt i form av et stipend). Prisen overrekkes ofte ved en offisiell festakt (Schütz 2010 s. 236).

Behovet for litteraturpriser meldte seg på 1900-tallet med den enorme økningen i utgivelser, dvs. behovet for en ytterligere seleksjon enn den som skjer i utvelgelsen av hva som trykkes og ikke trykkes (Heinich 1999 s. 41). Prisjuryer spisser kvalitetskravene til litteratur, ved å utgjøre en ytterligere vurderingsinstans i tillegg til forlag, litteraturkritikere og lesere/publikum (Heinich 1999 s. 234). Juryen består ofte av litteraturkritikere, forlagsredaktører, forfattere og akademikere som er spesialister på litteratur (Schütz 2010 s. 236). Prisens historie gir tyngde: Dens prestisje er bl.a. basert på hvem som har fått den tidligere.

Litteraturpriser fyller ifølge litteraturforskeren Bodo Plachta hovedsakelig tre funksjoner: (1) De fungerer som indikatorer for litterært-estetiske, kulturpolitiske og ideologiske oppfatninger om litteratur, (2) de hjelper en forfatter finansielt og sosialt, og (3) de styrker anseelsen og innflytelsesmulighetene til de institusjonene som gir prisene (Plachta 2008 s. 107). Etter utdelingen av en pris er det vanlig at forfatteren holder en takketale, som er en mulighet til å profilere seg.

En stor “gave” og den symbolske kapitalen (dvs. anerkjennelse, ære, prestisje) som gis gjennom gaven, kan som en slags “gave tilbake” øke statusen til f.eks. en prisjury (Dörner og Vogt 2013 s. 159).

Om effekten av en litterær pris, uttalte Kirsty Lang, som har vært i juryen for litteraturprisen The Orange Broadband Prize For Fiction: “I think prizes do encourage people to read more because it helps them to pick the best books. Thousands of books are published every year and it can be very overwhelming when you go into a library or bookshop trying to decide what to choose. Very few of us have time to pore over newspaper reviews finding out what’s good.” (intervju i magasinet *Booktime*, redigert av Ruth Hunter, juni 2008 s. 14) Samtidig kan det være vanskelig å forholde seg til de mange prisene og prisvinnerne i “the awards industry” (James F. English).

Det hender at en enkeltperson oppretter en litteraturpris, f.eks. stiftet den tyske forfatteren Günter Grass en pris oppkalt etter en annen forfatter: Alfred-Döblin-prisen (Plachta 2008 s. 106).

På begynnelsen av 1900-tallet i Frankrike kunne en bok som hadde fått en litterær pris, komme opp i et salg på 100.000 eksemplarer eller mer (Blasselle 1998b s. 90). Forfatteren kan bli berømt over natta. “Every year the Man Booker Prize winner is guaranteed a huge increase in sales, firstly in hardback and then in paperback. There is spin-off too in global sales of books, in future publishing contracts and in film and TV rights. Besides the fortune, the winner of the Man Booker Prize can also be sure of fame. The announcement of the winner is covered by television, radio and press worldwide.” (<http://www.themanbookerprize.com/prize/about/faqs>; lesedato 14.09.11) En prisutdeling kan dessuten gi en hel sjanger høyere prestisje.

I essayet “Winning the Culture Game: Prizes, Awards, and the Rules of Art” (2002) James F. English “introduces the concept of ‘journalistic capital (visibility, celebrity, scandal)’ as the mediating – and transforming – force between economic and cultural capital in the late twentieth century. [...] Journalistic capital must be created alongside economic and cultural capital. Booker [en litteraturpris for engelskspråklige romaner utgitt i Storbritannia] thus has an investment in popularity, in order to maintain itself as the highest profile literary prize in the British marketplace. The choices of winning books reflect not only the books themselves, then, but also back on the Prize, affecting its reputation and creating journalistic capital which is vital for the Prize to achieve its prominence and impact.” (Matthews og Moody 2007 s. 75 og 81) “In his book-length study of the Booker Prize, *Consuming Fictions: The Booker Prize and Fiction in Britain Today* (1996), Richard Todd not only emphasises the role of the Booker in making commercial successes of its winners, but also assesses its impact in commodifying and canonizing them.” (Matthews og Moody 2007 s. 72)

Prisjuryer er underlagt streng taushetsplikt fram til vinneren blir kunngjort.

Reglene for tildeling av en pris kan være forholdsvis vage eller ganske presise, f.eks. slik: “The Man Booker Prize [...] [kan bli gitt til] Any full-length novel, written by a citizen of the Commonwealth or the Republic of Ireland and published in the United Kingdom for the first time in the year of the prize. The novel must be an original work in English (not a translation) and must not be self-published. [...] The Prize is worth £50,000 to the winner. It will be awarded to the author of the best, eligible full-length novel in the opinion of the judges.” (<http://www.themanbookerprize.com/prize/about/faqs>; lesedato 14.09.11) I dette tilfellet er det hjemland, publiseringsland, publiseringstidspunkt, sjanger og litterær kvalitet som er avgjørende.

“Den nye asiatiske Bookerprisen – Man Asian – deles ut blant kandidater som ennå ikke er oversatt til engelsk. Foruten penger og oversettelse innebærer prisen i praksis en verdenslansering.” (*Dagbladet* 6. april 2008 s. 35)

Om Booker-prisen skrev Claire Squires: “various interest groups (including the judges, the sponsors, the book trade industry, journalists, critics, writers and readers) vie for control over the direction of the Prize.” (i Matthews og Moody 2007 s. 80)

“There used to be something thought of as ‘a Booker novel’ – a big, ambitious balloon sent up to signify seriousness and loftiness of purpose.” (James Wood sitert fra Matthews og Moody 2007 s. 77)

Den franske forfatteren Edmond de Goncourt etterlot seg både en formue og et testamente der han ønsket at pengene skulle brukes til utdeling av en årlig litteraturpris (Blasselle 1998b s. 90). I 1902 ble Académie Goncourt etablert som et litterært selskap, men kun forfattere kunne bli medlemmer (Joch og Wolf 2005 s. 39). En av deres oppgaver var å dele ut en årlig litteraturpris, som ble en av de mest prestisjefylte i Frankrike: Prix Goncourt. Goncourt-prisen er i dag den mest prestisjetunge i Frankrike. “Selv om pengepremien som følger Goncourt-prisen ikke har steget siden første utdeling i 1903 (omtrent ti euro idag), medfører prisen et ekstra salg på flere hundre tusen eksemplarer.” (*Morgenbladet* 10. – 16. januar 2014 s. 42) Prix Goncourt gir vinneren altså kun den symbolske summen 10 euro, men salget av boka gir med stor sikkerhet hundretusener av euro i inntekter. En fransk forsker har hevdet at franske litteraturpriser vanligvis gir seg lite utslag i salgsmengden for en bok, med unntak av Goncourt-prisen. I løpet av 20 år med utdeling av denne prisen ble 18 av bøkene solgt i over 100.000 eksemplarer (Lyette Lacôte-Gabrysiak i <http://communication.revues.org/3130>; lesedato 02.10.15).

I 1904 etablerte den franske Jury Fémina en litteraturpris som skulle bøte på den kvinnefiendtligheten som denne juryen mente preget Goncourt-juryen (Joch og Wolf 2005 s. 39).

Noen andre litteraturpriser: Nobelprisen i litteratur (vanligvis skjønnlitteratur, men sakprosa har forekommet), Hugo-prisen (science fiction), Nordisk råds litteraturpris, den norske bokhandlerprisen, Aschehougprisen, Tarjei Vesaas' debutantpris. Den norske forfatterforening innstiftet ved sitt 100-årsjubileum i 1993 prisen Den norske Forfatterforenings Ytringsfrihetspris. Den har gått til forfattere over hele verden.

Priser kan ha en direkte politisk dimensjon. Den tyske forfatteren Gudrun Pausewangs *Skyen* (1987) ble en millionbestselger, og skulle i 1988 bli tildelt en prestisjetung tysk ungdomslitteraturpris. Det konservative tyske partiet CDU prøvde å hindre at prisen ble tildelt den atomkraft-kritiske og dystopiske boka, men

etter måneder med diskusjon ble prisen likevel tildelt Pausewang (Neuhaus og Holzner 2007 s. 562)

“The Mystery Writers of America Award”, forkortet til Edgar-prisen, er oppkalt etter krimpioneren Edgar Allan Poe og deles ut innen ulike kategorier: krimroman, krimnovelle, film, TV-serie, teater og sakprosabok. Dette er altså en omfattende pris, men i et land der det produseres enorme mengder krimlitteratur og -film. En helt annerledes krimpris ble innstiftet i Sverige i 1998, da Poloniprisen ble til. Poloniprisen skulle oppmuntre kvinner til å skrive kriminallitteratur i en tid da det var få kvinnelige svenske krimforfattere.

I løpet av “de siste 25 åra har Lydbokforlaget fått lest inn 2675 titler, med en spilletid på til sammen 19.795 timer [...] kan du i anledning 25-årsjubileet stemme fram din favorittinnleser. 15. november skal det deles ut priser for beste innlesninger – én for voksen- og én for barnelitteratur. Dersom du har en favoritt, kan du stemme på lydforlaget.no.” (*Klassekampens* bokmagasin 3. november 2012 s. 2)

Det finnes mange “små” litteraturpriser. Et eksempel er Vestfolds Litteraturpris: “Vestfolds Litteraturpris ble instituert i 1997 av Norli i Tønsberg (tidligere Olafsen Bog- og Papirhandel). Prisen var opprinnelig den eneste regionale skjønnlitterære prisen i landet. Selv om prisen primært er skjønnlitterær, kan den etter endring av vedtektene i 2002 også tildeles en sakprosaforfatter. Prisen er ikke-kommersiell og blir tildelt på grunnlag av litterær kvalitet og regionallitterære vurderinger. Den består av et reisestipend på 25 000 kroner og et litografi av en Vestfold-kunstner. Prisen blir overrakt under Litteraturuka i Vestfold eller et annet arrangement.” (<http://www-bib.hive.no/galleri/litteraturpris/>; lesedato 14.09.11)

I 2011 utgjorde disse flertallet av de norske litteraturprisene (og prisstipendene):

Amalie Skram prisen
Arthur Holmeslands pris for sakprosa
Aschehougprisen
Aschehoug debutantstipend
Bastianprisen
Bjørnsonstipendiet
Blixprisen
Bokhandlerprisen
Brageprisen
Brakeprisen
Cappelen-prisen
Emmaus-prisen
Fagbokprisen
Gyldendalprisen
Halldis Moren Vesaas-prisen

Hartvig Kirans minnepris
Havmannprisen
Idunn-prisen
Kritikerprisen
Kritikerprisen for årets beste oversettelse
Mads Wiel Nygaards legat
Melsomprisen
Målprisen
Norsk språkpris
Det Norske Akademis pris
Den norske Leserprisen
Den norske lyrikklubbens pris
Nynorsk litteraturpris
Oktober-prisen
Oversetterprisen
P2-lytternes romanpris
Riksmålforbundet – Litteraturpris
Samlagprisen
Sigmund Skard-stipendet
Språklig samlings litteraturpris
Sproing-prisen
Sultprisen
Sunnmørsprisen
Sørlandets litteraturpris
Tano Aschehoug-prisen
Tanum kvinnestipend
Tarjei Vesaas debutantpris
Tidens skjønnlitterære pris
Vestfold litteraturpris
William Nygaards legat
(kilde: Bærum biblioteks nettsider)

“Rundt 49 litterære priser deles ut i Norge hvert eneste år. Enkelte priser blir utdelt for lang og tro tjeneste, andre innen spesielle sjangrer, virksomheter eller landsdeler. Noen få er overgripende og kan betraktes som nasjonale. De får rimeligvis også mest bles. To av disse er Brageprisen og Bokhandlerprisen. Nylig ble kandidatene til begge disse prisene kunngjort. Normalt forteller disse listene noe om klimaet i bokhøsten, om temperatur, aktualitet, trender – og selvsagt kvalitet. Generelt kan man si at Brageprisen er mest “*finkulturell*”. Bokhandlerprisen blir betraktet som en folkepris; den fokuserer på bøker som blir solgt og sannsynligvis lest. For eksempel kan en kriminalroman gjerne få Bokhandlerprisen, mens den er utenkelig som kandidat til Brageprisen (bortsett fra det ene året sjangeren ble valgt som åpen klasse, i år 2000). Bokhandlerprisen er på sin side aldri blitt gitt til en lyriker. [...] Bokhandlerprisen står mellom ti romaner valgt ut

etter en avstemning blant alle som jobber i norske bokhandler.” (*Dagbladet* 10. november 2013 s. 3)

“ARKs barnebokpris er en litterær pris for årets beste norske barnebok. Det som gjør prisen særmerket, er at vinnerboken stemmes fram av skolebarn. Prisen ble opprettet i 2002 av bokhandlerkjeden ARK, som eies av Gyldendal ASA. Denne høsten blir fem nominerte bøker lest av 10 000 skolebarn fra femte, sjette og syvende klasse over hele landet. Snart skal de avgi sine stemmer, og vinneren av ARKs barnebokpris 2012 blir kåret. Premien på kr 25 000 samt et litografi overrekkes forfatteren av vinnerboka. [...] Et par elever leser vanligvis opp sine begrunnelser for hvorfor de valgte nettopp denne boka. Kanskje er det fordi boka hadde en fin begynnelse og en fin slutt, eller at den var spennende. Forfatteren forteller kanskje barna at dette er den viktigste prisen han eller hun har fått – at det er en ære å bli stemt fram av nettopp dem bøkene er ment for. Etterpå blir det boller og brus mens forfatteren signerer vinnerbøker. Hvert år ønsker stadig flere skoleklasser å være med å stemme. I 2002 besto juryen av rundt 2500 skolebarn. I år måtte ARK sette et tak på 10 000 barn, og ble derfor nødt til å si nei til mange. Utvelgelsen av de fem nominerte titlene er det ARK selv som står for. Nye barne- og ungdomsromaner fra ulike sjangrer er representert, og temaene spenner fra kjærlighet og realisme til grøss, spenning eller humor. Blant de nominerte finnes både kjente forfattere og debutanter. De største forlagene dominerer selvsagt listene, Cappelen Damm, Gyldendal og Aschehoug er gjengangere, selv om også andre forlag innimellom er med. Nynorsk er en sjeldenhet. De nominerte bøker virker allikevel nøye utvalgt med tanke på å ikke favorisere et forlag eller en sjanger.” (Linn T. Sunne og Katrine Kalleklev i <http://www.barnebokkritikk.no/arks-barnebokpris-gode-omslag-gir-forsprang>; lesedato 26.03.13)

“ARK Bokhandel kårer årets beste bok [...] Hvert år inviterer ARK de 10 000 mestlesende ARK-vennene til å nominere sine bokfavoritter. Det legges ingen begrensninger på språk eller sjanger. Det eneste kriteriet er at boken skal være utgitt i inneværende år. Når nomineringene er klare, utformes det en nominasjonsliste. Deretter inviteres alle de 860 000 ARK-vennene til å stemme på sin favoritt blant de nominerte bøkene. Forfatteren som kåres til vinner av prisen, mottar en gavesjekk på kr 25 000,-. Prisen ble for første gang utdelt i 2015. Da ble Siri Pettersens “Evna” kåret til Årets bok.” (https://www.nrk.no/kultur/bok/_nullet_-bok-er-lesernes-favoritt-1.13263539; lesedato 18.01.17)

“Uprisen er ungdommens egen kåring av årets beste norske ungdomsbok. Kåringen går over et helt skoleår og involverer 900 ungdommer. Uprisen deles ut under Norsk Litteraturfestival i mai. Prisen administreres av Foreningen !les i samarbeid med Norsk Litteraturfestival og Den kulturelle skolesekken.” (<http://uprisen.no/>; lesedato 02.09.16) “Årets Upris – prisen som stemmes fram av ungdomsskoleelever – ble utdelt på Lillehammer denne uka, og gikk til Sigbjørn Mostue for boka “I morgen er alt mørkt”.” (*Dagbladet* 30. mai 2015 s. 52)

Ungdommens kritikerpris utdeles “i regi av Foreningen !Les. Sju skoleklasser på videregående trinnet kårer årets beste norske skjønnlitterære verk basert på åtte nominasjoner fra en jury av profesjonelle kritikere. Vinneren avgjøres på et storjury møte der to representanter fra hver klasse er tilstede. Vinneren av Ungdommens kritikerpris 2017 ble offentliggjort i går, og er Nina Lykkes roman *Nei og atter nei*. [...] Ungdommens kritikerpris er en litteraturpris der elever fra videregående skoler over hele Norge kårer årets beste norske skjønnlitterære verk basert på nominasjoner fra en jury av profesjonelle kritikere. I forrige uke møttes representanter fra sju skoleklasser på kulturhuset Sentralen i Oslo sentrum for å diskutere seg frem til hvem som skal få Ungdommens kritikerpris 2017. [...] Debatten åpnet med at hver elevdelegasjon presenterte sin klasses topp tre-liste. Allerede på dette tidspunktet ble det klart at det var fire nominerte bøker som ikke hadde sjans til å nå opp. [...] Noen bøker når for eksempel topp tre rett og slett fordi de er såpass korte eller tilgjengelige at mange i klassen har lest dem.” (*Morgenbladet* 10. – 16. mars 2017 s. 48-49)

“Finalistene til årets Bokslukerpris er klare. 25 000 sjetteklassinger har lest utdrag fra ti bøker og stemt fram fem av dem” (*Dagbladet* 26. november 2016 s. 54). “I hele høst [2018] har 80 000 elever på 5. og 6. trinn deltatt på Bokslukerprisen, en leselystpris i regi av Foreningen !les. De har dermed fått en antologi og lest utdrag fra ti norske skjønnlitterære bøker i aldersgruppen 10-12 år. [...] Klassene har lest, diskutert og stemt på hvilke av de ti tekstene i antologien som de mener bør bli superfinalister i Bokslukerprisen. Nå er de fem superfinalistene klare [...] Dermed skal de fem bøkene leses av ti utvalgte juryklasser rundt omkring i Norge som har fått i oppdrag å lese bøkene fra perm til perm og kåre en vinner. [...] - Vi har vært med å lese boksluker-antologien med ti tekstutdrag, og nå gleder vi oss til og lese bøkene fra perm til perm. Høsten har vært full av glede, forventning, leselyst og litterære samtaler. Det å bli valgt ut til jurytjeneste i Bokslukerprisen føles nesten som å vinne i lotto, sier Erik Henriksen, lærer for klasse 5B ved Risør barneskole. [...] Det har i år vært rekordhøy deltakelse i Bokslukerprisen med 80 000 elever på 5. og 6. trinn. [...] Mange barn har blitt kjent med ny litteratur gjennom prisen, og sendt inn nærmere 15 000 kommentarer og anmeldelser av bøkene de har lest utdrag fra [...] Bokslukerprisen er en nasjonal leselystpris for elever på 5. og 6. trinn i regi av Foreningen !les. Prisen har til hensikt å fremme lesing og leselyst, og å sette fokus på den gode norske skjønnlitteraturen som utgis for aldersgruppen 10-12 år. [...] Foreningen !les er en ideell medlemsorganisasjon som ble stiftet i 1997 og som i dag har 40 medlemsorganisasjoner fra hele bredden i bok-Norge.” (Troels Posselt på e-postlista biblioteknorge, 22.11.18)

“Almaprisen er en litterær pris til Astrid Lindgrens minne. Årets vinner ble 40 år gamle Sonya Hartnett fra Australia” (*Morgenbladet* 14. – 27. mars 2008 s. 45).

I Tyskland ble Schiller-prisen etablert som den første litteraturprisen i 1859 (Plachta 2008 s. 110). Blant andre høythengende priser etablert i perioden fram til 1. verdenskrig er Kleist-prisen (fra 1912), Fontane-prisen (fra 1913) og Hölderlin-

prisen (fra 1914). Blant mellomkrigstidens tyske litteraturpriser er Georg-Büchner-prisen (fra 1923), Goethe-prisen (fra 1927) og Lessing-prisen (fra 1929).

Den tyske forfatteren Georg Büchner tilhører den tyske kanonlitteraturen, bl.a. med dramaet *Woyzeck* (1837). Alle vinnere av Georg-Büchner-prisen har i sin takketale berørt det sosiale ansvaret som Büchner følte og som kommer til uttrykk i hans verk, og noen ganger har prisvinnerne berørt sin samtids samfunn og politikk på en provoserende måte. Disse pris-talene regnes som viktige dokumenter om vinnernes poetologiske og politiske selvforståelse (Plachta 2008 s. 112).

Den tyske Leonce-und-Lena-prisen (oppkalt etter et skuespill av Georg Büchner) skal hjelpe unge, talentfulle lyrikere, og går bare til diktere som ikke allerede har mottatt noen prestisjetung litteraturpris (Neuhaus og Ruf 2011 s. 118). Leonce-und-Lena-prisen gis til en lyriker som deltar i en opplesnings-konkurranse foran en jury av lyrikere. Ca. 12 diktere lesere i løpet av et to dagers arrangement maksimum 12 dikt for juryen, og vinneren får prisen og dens pengebeløp på 8000 euro (Schütz 2010 s. 241).

Den tyske forfatteren Daniel Kehlmanns roman *Oppmålingen av verden* (2005; på norsk 2008) hadde innen mai 2007 blitt solgt i over 1 million eksemplarer. Allerede før den var offisielt utgitt, vant boka en litteraturpris, Candide-prisen (gitt av byen Minden i Tyskland), der juryen hadde lest teksten som manuskript (Joch, Mix m.fl. 2009 s. 235).

Den tyske Adalbert-von-Chamisso-prisen (som finansieres og deles ut av Robert Bosch-stiftelsen i Stuttgart) gis til et tyskspråklig litterært verk skrevet av en forfatter som ikke har tysk som morsmål (Schütz 2010 s. 238). Det deles også i Tyskland ut en "Brücke Berlin Preis", finansiert av en bankstiftelse, til et verk skrevet i Mellom- eller Øst-Europa som på en fremragende måte har blitt oversatt til tysk (Schütz 2010 s. 238). Den tyske Jürgen-Ponto-Preis gis siden 1977 til en snart forestående litterær debut eller til en forfatter eller annen kunstner som er i begynnelsen av sin karriere. Prisen er oppkalt etter et av ofrene for terroristgruppa RAF (http://www.kulturpreise.de/web/preise_info.php?preisd_id=7779; lesedato 17.08.17).

Den tyske byen Ingolstadt etablerte i 1981 Marieluise-Fleißer-prisen, oppkalt etter en forfatter som levde seksti år i byen, og skrev om den. Prisen går til tyskspråklige forfattere med tekster som har samme tematikk som er vanlig hos Fleißer: konflikten mellom uoppfylt lykkebehov og hverdagens krav. Prisen deles ut annethvert år på Fleißers fødselsdagsdato 23. november. Prisvinnerne forplikter seg til å delta på litteraturdagene i Ingolstadt og å lese fra sine bøker på byens skoler (<https://www.literaturportal-bayern.de/preise-foerderung?task=lpbaward.default&id=20>; lesedato 14.08.17).

I det kommunistiske DDR (Øst-Tyskland) ble litteraturpriser oppfattet som et kulturpolitisk instrument, mens staten spilte en minimal rolle i hvem som fikk litteraturpriser i Forbundsrepublikken Tyskland (Vest-Tyskland) (Plachta 2008 s. 111).

Den tyske “Italo-Svevo-Preis” ble etablert av finansorganisasjonen Blue Capital i år 2000. Italo-Svevo-prisen er spesiell ved at juryen initierer en lang rekke ledsagende aktiviteter: radiodiskusjoner, opplesninger, forskningsprosjekter, publikasjoner og utstillinger – et “rammeprogram” som sikrer både prisstifteren og vinneren mer publisitet enn selve prisen (Schütz 2010 s. 238).

Det finnes mer enn 365 litteraturpriser for tyskspråklig litteratur (Neuhaus og Ruf 2011 s. 112). En tysk litteraturforsker anslo at det i 2008 fantes ca. 300 tyske litteraturpriser med prispenger som til sammen utgjorde ca. 1,5 millioner euro, og at det var en voksende tendens til at private foreninger, forbund og bedrifter opprettet litteraturpriser (Plachta 2008 s. 111).

Den spanske Premio Alfaguara gir vinneren nesten 400.000 euro (Alfaguara er et forlag). For å sikre seg mot at juryen på åtte personer tar (bevisst eller ubevisst) andre enn litterære hensyn, skal alle manuskripter leveres inn anonymt og med fantasititler (Zeh, Ingendaay m.fl. 2002 s. 68). (Noen forfattere har titler på bøkene sine som ligner hverandre gjennom forfatterskapet, slik at det vil være mulig å si hvem som har skrevet en bok ut fra tittelen.)

“Triztan Vindtorn poesipris er den største poesiprisen i Norge [...] Drammen kommune har etablert prisen i samarbeid med Aschehoug forlag og Den norske Forfatterforeningen. Prisen skal gå til en norsk forfatter som har gjort en stor innsats for norsk poesi. Formålet ved prisen er å ta et krafttak for, og å øke interessen for, poesi. Prisen skal også holde minnet om poeten Triztan Vindtorns litterære verk ved like, og gi Drammen mulighet til å bidra som kulturby i nasjonal sammenheng. Prisen er på kr 100 000. I tillegg får vinneren et trykk av Triztan Vindtorn, gitt av Vindtorns familie. [...]

1. Triztan Vindtorn poesipris deles ut årlig i Drammens Teater på Verdens Poesidag den 21. mars. Dersom 21. mars faller i påskeuken, skjer utdelingen i ukene før eller etter påske.

2. Prisen deles ut til en nålevende forfatter som har stor betydning for norsk poesi. Prisen kan også tildeles en forfatter som skriver i andre uttrykksformer enn tradisjonell poesi i bokform, dersom juryen mener at dette har hatt stor betydning for poesiens rolle i Norge.

3. Prisen har følgende formål: a) Øke interessen for poesi b) Holde minnet om poeten Triztan Vindtorns litterære verk ved like c) Gi Drammen mulighet til å bidra som kulturby i nasjonal sammenheng

4. Det er et mål at prisen skal oppnå status som Norges viktigste pris for poesi.
5. Utdelingsarrangementet er å anse som like viktig som selve prisen.
6. Det velges en jury på fem medlemmer. a) Medlemmene representerer seg selv. b) Det er åpent for både privatpersoner og organisasjoner å sende juryen forslag til prisvinnere. c) Juryen avgjør hvem prisen skal tildeles og leverer en begrunnelse for dette. d) Jurymedlemmene velges for tre år om gangen. Et medlem kan velges for en ny periode på tre år. Perioden kan forlenges for ett eller flere jurymedlemmer for å sikre kontinuitet i juryarbeid. e) Drammen kommune, i samråd med Aschehoug forlag, avgjør hvem som skal sitte i juryen.
7. Det opprettes en referansegruppe/råd. Rådet møtes en gang i året, for å gi råd og forslag til prisen generelt, jurymedlemmer og utdelingsarrangement.
8. Drammen kommune og Aschehoug forlag kan endre statuttene for prisen dersom begge parter er enige i endringene.
9. Vinneren av prisen mottar kr 100 000 og et kunstverk.
10. Utdelingsarrangementet skal være en feiring av poesien i vid forstand, der blant annet nasjonale forfattere og artister skal bidra.”
(<http://triztanvindtorn.no/poesiprisen/om-prisen/>; lesedato 14.10.16)

“Aurora Borealis Prize for Outstanding Translation of Non-Fiction Literature. [...] an international translation prize designed to promote the translation of non-fiction literature, improve the quality thereof and draw attention to the role of translators in bringing the peoples of the world closer together in terms of culture. The prize is sponsored by a generous donation from the Norwegian Association of Non-Fiction Writers and Translators (NFF), and is financed by copyright revenues.” (<http://www.fit-ift.org/aurora-borealis-non-fiction-4/>; lesedato 19.07.16)

Bøker utgitt på små, ukjente forlag får sjelden priser. Noen forfattere har valgt å skifte forlag for å øke sin sjanse for å få en høythengende pris (Robin 2003 s. 37).

“Noen der ute verdsetter arbeidet ditt. Fagpersoner som vet hva de snakker om. Du har slått dyktige kollegaer. Det er deg det handler om i hyldningstalen. Egoet blir polert. I hvert fall for noen timer, dager, uker. [...] Du kan sette den prisbelønte foran navnet ditt. Nevne prisen på klaffen av neste bok. Få en gratulasjonsannonse i Dagbladet av forlaget. [...] I god norsk sosialdemokratisk ånd er det litteraturpriser nok til alle. Før eller siden blir det din tur. Har du ikke fått en eneste pris etter et langt forfatterskap, er det all grunn til bekymring. Men blir disse prisene noe mer enn klapp på skulderen i lukkede rom, uten reell betydning for utbredelse eller anerkjennelse? Mange av prisene er så ukjente at de færreste forfattere har

hørt om dem. Hvordan skal de da ha noen effekt hos den jevne bokkjøper? Og drukner de såkalte betydningsfulle prisene i dette uoversiktelige prismangfoldet? Hva skal til for at en pris blir det kommersielle puffet som mange forfatterskap trenger for å klatre opp i litteraturens andre- eller førstedivisjon?” (Arne Svingen i *Forfatteren* nr. 1 i 2004 s. 3)

“Alle de nominerte til Arks barnebokpris for 2013 oppsummeres enkelt med to ord: Spenning. Og humor. Alias krim og underholdning, om du vil. Det åpner for en stor og vanskelig diskusjon: Hvem vet egentlig hva som er best for barn? Voksne, eller barna selv? Og hva er egentlig poenget med litterære priser? Er det å vise fram bøker med Høy Kunstnerisk Verdi, enten de treffer målgruppa eller ikke? Eller er det å peke faktiske lesere i retning bøker de sikkert vil like? Bragenominasjonsjuryen og barnebokkritikerne er åpenbart ute etter den kunstneriske verdien. Det mer enn å treffe målgruppa. De berømmer tekster som fungerer etter de litterære kriteriene man oftest bruker på voksenlitteraturen: antydningens kunst, språklig variasjon, uventede bilder og aller helst oppløftende moral – siden det tross alt er bøker for barn, dette. Unge lesere, derimot, drar fram nøyaktig det samme som voksne lesere gjør når de ikke har litteratur som levebrød og leser hundrevis av bøker i året: De ønsker at litteraturen skal underholde. Arks barnebokpris tilsvarer Bokhandlerprisen, der nominasjonslista også domineres av krim og underholdning, som en kontrast til Kritikerprisen og Brageprisen, hvor nominerte velges etter det noe ulne kriteriet “litterær kvalitet”. Det er greit, det. Men Brageprisen styrkes ikke av å velge ut bøker ingen barn liker. [...] Slik oppsummerer den de såkalte “kvalitetsprisene” greit: De er rett og slett priser som prioriterer bøker voksne vil gi til barn, eller kanskje helst seg selv.” (Gerd E. S. Sandve i <http://www.dagsavisen.no/nyemeninger/>; lesedato 07.03.14)

Nordisk Råds litteraturpris “skal gå til et skjønnlitterært verk eller en essaysamling med høy kunstnerisk verdi, heter det. Denne åpningen har de nasjonale juryene benyttet til å nominere blant annet reiseskildringer, essays og selvbiografiske tekster. Men ikke før i år er det nominert en bok som åpenbart tilhører kategorien faglitteratur: den finske kandidaten *Fredrika Charlotta. En nationalskalds hustru* av professor Merete Mazzarella. Det er en tradisjonell biografi med sterke kvaliteter, men de er ikke av kunstnerisk karakter. Derfor er den malplassert i denne sammenhengen. Hverken skjønnlitteraturen eller sakprosaen tjener på at sakprosaen skal vurderes etter kvalitetskriterier som i grunnen er den uvedkommende. Slike nominasjoner vil bare bidra til å fastholde sakprosaen i en underordnet posisjon, fordi de impliserer at sakprosaen er på sitt beste når den strekker seg mot skjønnlitteraturen. Heller enn å underminere kvalitetskriteriene, bør nå Nordisk Råd opprette en egen pris for sakprosa.” (Ingunn Økland i *Aftenposten* 1. mars 2008 s. 9)

“Nordisk råds litteraturpris, Nordens mest prestisjefylte litterære pris [...] utdelt av Nordisk Råd hvert år siden 1962. Regnes som den viktigste litterære prisen i de nordiske landene og er på 350 000 danske kroner. Verket kan være en roman, et

drama, en dikt-, novelle- eller essaysamling som “uppfyller höga litterära och konstnärliga krav”. [...] Siste tre vinnere: Kjell Westö (Finland), Kim Leine (Danmark), Merethe Lindstrøm (Norge). [...] En samlet nordisk bedømmingskomité, som utnevnes av Nordisk Ministerråd, utpeker litteraturprisvinnerne. Komiteen består av to medlemmer fra hvert av de fem nordiske landene. Ett av de finske medlemmene skal være finskspråklig, og ett skal være svenskspråklig. Komitémedlemmene skal ha gode kunnskaper om eget lands litteratur og i størst mulig utstrekning også kjenne til nabolandenes litteratur. Dersom det nomineres verker fra Færøyene, Grønland eller det samiske språkområdet, vil representanter for disse delta som midlertidige medlemmer. Landenes medlemmer og vara-representanter danner en nasjonal bedømmingskomité som senest den 1. desember nominerer maksimalt to litterære verk. Kun verk som er blitt utgitt for første gang de siste to årene, kan nomineres. For andre språk enn dansk, norsk eller svensk er grensen fire år. Komiteen treffer sin beslutning ved simpelt flertall. Ved likt antall stemmer kåres vinneren ved loddtrekning. Bedømmingskomiteen velges for fire år av gangen.” (*Morgenbladet* 31. juli – 6. august 2015 s. 36-37)

“Ingen seriøs prisjury vil innrømme at den tar utenom-litterære hensyn: Kun kvaliteten teller. Men siden opprettelsen i 1962 har Nordisk Råds litteraturpris vært relativt rettferdig fordelt mellom så vel land som litterære genrer. Nettopp en slik systematikk tydet på at prisen i år ville gå til Danmark. Det er åtte år siden forrige gang, da Henrik Nordbrandt vant med boken *Drømmebroer*. I mellomtiden har to norske og tre svenske forfattere fått prisen. Av de danske kandidatene var Jens Smærup Sørensen den største forhåndsfavoritten. Prisen gikk i stedet til Naja Marie Aidt” fra Danmark (*Aftenposten* 1. mars 2008 s. 9).

“Nordisk Råds litteraturpris [må] for all del ikke bli en ærespris for lang og tro tjeneste; enkeltbøkene må leve opp til nominasjonen. [...] Litteraturansvarlig i finske Hufvudstadsbladet, Pia Ingström, satt som medlem av bedømmingskomiteen for prisen fra 2008 og frem til i fjor. Hun mener kvaliteten på bøkene generelt sett har vært varierende. - Noen år har det ikke vært en eneste virkelig transformativ og omskakende bok blant kandidatene. Og iblant har vi selv blitt overrasket over vinneren. Valgprosessen er faktisk sånn at man ikke kan forutsi utfallet med sikkerhet; en favoritt kan bli overkjørt av en blek kompromisskandidat i den siste stemmerunden. [...] - Jeg tror nok at noen av prisvinnerne kan ses som eksempler på at man ender opp med “minste felles multiplum”-litteratur i stedet for verker som flytter på litterære merkesteiner, sier litteraturkritiker i Klassekampen, Tom Egil Hverven. [...] - Jeg har lagt merke til at den norske komiteen har brukt prisen til å få frem forfatterskap som ikke har fått tilstrekkelig oppmerksomhet. De har ofte nominert en relativt kjent forfatter – og en relativt ukjent. Også i år. Dette er en god praksis. Hverven hevder prisen fungerer best når den gis til forfattere som er i begynnelsen av noe stort, og ikke på tampen av sin karriere. - De siste årene har listen virket variert og prisene har gått til yngre forfattere, blant dem et relativt høyt antall kvinner. Den er ikke som Nobelprisen, som av og til gis til forfattere som opplagt burde fått prisen tidligere. Gjennomsnittsalderen er ikke like faretruende

høy for dem som vinner Nordisk råds litteraturpris.” (*Morgenbladet* 31. juli – 6. august 2015 s. 36)

Litteraturprofessor Hans H. Skei “forteller at priser også kan ha andre, spesifikke målsetninger. For eksempel var Nordisk råds litteraturpris da den ble etablert på 60-tallet, et ledd i forsøket på å gjøre det nordiske bokmarkedet mer felles. Et uttalt mål var at nordisk litteratur skulle leses på originalspråket i andre land enn opphavslandet, uten at dette lykkes i særlig grad. I dag er resultatet av en tildeling oftere at vinneren blir oversatt.” (i *Forfatteren* nr. 1 i 2004 s. 24)

“Den ujevne kjønnsfordelingen er symptomatisk for litteraturpriser, hevder litteraturstudent [og statsviter] Elin Kittelsen i et innlegg i dagens *Dagbladet*. I tillegg til den skjeve fordelingen for Kritikerprisen viser hun blant annet til at Gyldendalprisen er tildelt 21 menn og seks kvinner over 12 år, mens Brageprisen er gått til 12 menn og fem kvinner siden opprettelsen i 1992. Forskjellene er uproporsjonalt store, påpeker hun. - Jeg tror det har noe med rollemønstre å gjøre. Det har blitt skapt en slags maskulin myte rundt det å være forfatter. Det er en usikker karrierevei uten fasit for hvordan du skal gå fram, og det er ikke alltid like lett å se for seg den rollen som jente. Dermed blir det få kvinnelige rollemodeller for jenter som kunne tenke seg å skrive, sier hun. [...] Leder Anne Oterholm i Forfatterforeningen tror mange litteraturformidlere er forutinntatt i forhold til kvinnelige forfattere. - Mange tror nok at kvinnelige forfattere skriver om mer hverdagslige og mindre universelle temaer enn menn. Når det blir en skjevhet i pristildelinger, er det synd både for mangfoldet i litteraturen og for de kvinnelige forfatterne som ikke får drahjelpen prisene innebærer, sier hun. [...] Hvorfor er det slik at flest menn får prisen? Jan Kjærstad: - Jeg tror det er helt tilfeldig at det er slik. Kvaliteten på mannlige og kvinnelige forfattere er lik. Jeg ser ikke på fordelingen som et problem, men det ville vært et problem hvis det er åpenbare forbigåelser.” (*Dagbladet* 6. mars 2009 s. 45)

“Sultprisen har gått til tolv menn og seks kvinner. Kritikerprisen for beste voksenbok har siden år 2000 gått til ti menn og fem kvinner. Brageprisen for beste voksenbok har i sin levetid blitt delt ut til sytten menn og seks kvinner, og Gyldendalprisen [...] har seksten menn og tre kvinner på mottagerlisten.” (*Morgenbladet* 20. – 26. november 2015 s. 51) “Neste uke deles den årlige Brageprisen ut. Prisen er blitt utdelt siden 1992, men i løpet av de snart 24 årene prisen har eksistert har bare tre av vinnerne i klassen for sakprosa vært kvinner.” (*Morgenbladet* 18. – 24. november 2016 s. 52)

“Hvorfor er det nesten alltid menn som vinner de litterære prisene [i Norge]? [...] Når amerikanske Toni Morrison forteller hva Nobelprisen har betydd for henne, trekker hun fram den markante holdningsendringen. Både hun og forfatterskapet blir møtt med en annen seriøsitet enn tidligere. En pris forstås som et kvalitetsstempel, og det er dette stempelet som er mangelvare blant norske kvinnelige forfattere. [...] Hvilke strukturer har skapt et Norge der kvinners ord bare

unntaksvis regnes for å være verdig litterær anerkjennelse?” (Elin Kittelsen i *Dagbladet* 6. mars 2009 s. 41)

“Kate Grenville, winner of the 2001 Orange Prize, commented that “a prize for women’s writing wouldn’t be necessary in an ideal world”. In a world in which female authors are highly popular, yet are disproportionately overlooked for prestigious literary prizes, Australia’s own literary award for women, The Stella Prize, was awarded for the second time last week. The UK equivalent, now titled the Baileys Women’s Prize for Fiction (yes, it’s sponsored by the liqueur), has been criticised for supposed sexism, including by writers A.S. Byatt and Germaine Greer. Byatt pointed to the prize’s supposed assumption that “there is a feminine subject matter”, something that she does not “believe in”. [...] Though we might question the notion of a feminine subject matter, certainly few male writers and scholars have devoted themselves to uncovering the forgotten histories of women. [...] The women behind the Stella Prize are also seeking to redress inequality in a supposedly merit-based society and to ensure that the historical record of outstanding Australian literature does not similarly fail to note women’s achievements.” (Michelle Smith i <http://theconversation.com/the-importance-of-womens-literary-prizes-26319>; lesedato 08.07.16)

“Hver august deles det ut tunge, forlagsstøttede litterære priser i Norge til hundretusenvís av kroner. Disse prisene har som mål å synliggjøre fortjente forfatterskap og gi prisvinneren bedre arbeidsvilkår. Hvorfor løftes aldri barnelitterære forfattere fram gjennom disse pristildelingene? Sultprisen på 200 000 kroner som ble delt ut forrige mandag, gikk til den fortjente vinner Gaute Heivoll. Aschehoug-prisen deles ut i neste uke, mens Gyldendal-prisen, den største norske i sitt slag (hele 300 000 kroner) deles ut på våren for foregående år. Det er mange eksempler på at de store litterære prisene er i stand til å løfte hele forfatterskap. Da Vigdis Hjorth fikk Gyldendal-prisen for 2010, var det med på å gi hele hennes litterære produksjon ekstra legitimitet. [...] Ingen av disse prisene har noen gang gått til en barne- eller ungdomsbokforfatter. [...] Vårt ønske er verken flere eller færre litterære priser. Det vi etterlyser er at de barne- og ungdomslitterære forfatterne blir naturlig inkludert i det litterære fellesskap, og dermed seriøst vurderes av juryene til de store forlagsprisene. Det er på tide.” (*Dagbladet* 24. august 2011 s. 65; skrevet av forlagsredaktør i Samlaget, Ragnfrid Trohaug, og forlagsredaktør i Gyldendal, Nina Méd)

Fredrik Wandrup skrev om nominasjonene til og vinnerne av Brageprisen i 2013: “Ruth Lillegraven er en ung og forfriskende dikter, med to diktsamlinger og en roman bak seg. I tillegg til henne var to av Norges fremste lyrikere, Nils Chr. Moe-Repstad og Øyvind Rimbereid, nominert. Jeg tolker dette slik at juryen har valgt å bruke sitt verv til å demonstrere det soleklare poenget at lyrikken kommer helt i bakleksa. Og den har rett: I hele Brageprisens historie er bare fem diktsamlinger belønnet med Brageprisen, tre av disse før lyrikk ble fjernet som fast kategori i 1995. Det skulle den selvsagt aldri ha blitt. Prosa og poesi er såpass forskjellige

uttrykk at de ikke bør bli satt opp mot hverandre, slik årets jury har gjort. Lyrikkprisen bør gjeninnføres så raskt som mulig.” (*Dagbladet* 20. november 2013 s. 2)

I 2011 vant islendingen Gyrðir Elíasson Nordisk Råds litteraturpris, selv om Beate Grimrud var nominert både fra Norge og Sverige. En anmelder skrev like etter tildelingen: “Kanskje var det sånn at en islending og en novellesamling sto for tur” (Cathrine Krøger i *Dagbladet* 21. november 2011 s. 43).

“Nobels litteraturpris er like politisk som fredsprisen. Sånn må det bli når små nasjoner skal prøve å hevde seg internasjonalt ved å arrangere et slags verdensmesterskap i henholdsvis litteratur og fred. Begge prisene er beheftet med en litt klissete følelse, en god porsjon selvhevdelse, ikke så rent lite sentimentalitet og mye kvotering. Til sammen blir det selvoppfyllende og selvgratulerende, store håndbevegelser fra to nasjoner som er like rike som de er ubetydelige. Men for den som vinner, er det stas. Men hvem vinner? Før den hvite sørafrikaneren Coetzee, som er nummer 100 i rekken, har den svenske komiteen samvittighetsfullt fordelt prisen på alle farger, alle hensyn og alle retninger ifølge sitt eget nettsted. Det er ikke helt sant. Med et høydepunkt i 1953 da de presterte å hedre, av alle, Winston Churchill, har Nobels litteraturpris stort sett gått til hvite menn – hvem ellers! Blant de 99 tidligere prisvinnerne er 8 kvinner, og 3 svarte.” (Mari Toft i <http://www.syphilia.no/nobelprisen.html>; lesedato 14.10.15)

“Norge og Danmark har fått tre priser hver, det samme har Irland, og det har stort sett hatt mer å gjøre med høflighet enn med litterær betydning. Tyskland har fått 7, Italia 6, Spania 5 og Portugal 4 i en nydelig speiling av landenes plassering i forhold til Sverige. Storbritannia har 7. Så har svenskene gitt 7 priser til seg selv, 9 til USA, og hele 12 til Frankrike, takket være en særskilt fascinasjon for det franske. På denne pengerislende seierspallen har det altså stått 7 engelske og 12 franske hvite menn, men bare én svart afrikaner. Og det er for sikkerhets skyld én som av mange andre afrikanske forfattere er stemplet som “europesk modernist”. Sør-Afrika, som er et Europa i Afrika, har med årets pris levert to vinnere – en hvit kvinne og en hvit mann. Strøpriser innimellom er gått til én inder og én eksil-kineser, mens det største antallet er gått til høyst obskure eller litterært brølende ubetydelige europeere. Det var fint at prisen i 1986 gikk til den nigerianske forfatteren Wole Soyinka. Endelig kom Afrika på svenskenes kart. Men det var en fornærmelse mot hele Afrika at ikke Chinua Achebe forlengst hadde fått den – og fremdeles ikke har fått den. Og etter ham burde Ngugi wa Thiong’o vært et selvsagt valg. Begge forfatterne lever i eksil, utstøtt av sine hjemland, henholdsvis Nigeria og Kenya. Begge har hatt enorm betydning for afrikansk litteratur og selvforståelse, i tillegg til at verkene deres er viktige i seg selv.” (Mari Toft i <http://www.syphilia.no/nobelprisen.html>; lesedato 14.10.15)

“Chinua Achebes “Things fall apart” (på norsk: “Mønsteret rakner”) er kanskje den afrikanske enkeltromanen som har hatt størst betydning både for verdens-

publikummets oppfatning av Afrika og for aspirerende afrikanske forfatters litterære selvtilit. Achebe er en litterær kjenning som også har en lang liste av andre betydelige verk på merittlisten. Ngugi wa Thiong'o har opplevd det sjeldne traktement at hans mest kjente litterære skikkelse – Matigari fra romanen av samme navn – er blitt gjenstand for politisk forfølgelse i hjemlandet. I boka går Matigari omkring og stiller det enkle spørsmålet: Hvor finner jeg sannhet og rettferdighet? I en lang årrekke var det knapt mulig å si navnet Matigari i Kenya uten å komme i fengsel for det. Også Ngugi er en ruvende skikkelse, som på 1980-tallet sluttet å skrive på engelsk fordi kolonimaktens språk kveler afrikansk identitet. Andre lands forfattere blir jo oversatt til verdensspråkene, anførte han, så hvorfor ikke også afrikanske. Fremdeles har verden til gode å få noe innblikk i annen afrikansk litteratur enn den som blir skrevet på herrefolkens språk. Det er synd. For mange store litterære opplevelser og mye innsikt går oss dermed forbi.” (Mari Toft i <http://www.syphilia.no/nobelprisen.html>; lesedato 14.10.15)

“Hamsun ble foreslått til [Nobel-]prisen i 1918. Akademimedlem siden 1908 kjemiingeniør Per Hallström fikk i oppdrag å utrede saken. I hans innstilling på 25 håndskrevne foliosider heter det at Hamsun er en stor stilist og Norges fremste forfatter, men han har ellers ikke få innvendinger mot kandidaturet. Han ser kvaliteter, men finner Hamsun å være “primitiv” og “umiddelbar”, en “anarkisk kraft” og “for eksperimentell”. Bare “Markens grøde” hylder han reservasjonsløst, men én fremragende roman er ikke nok, konkluderer Hallström. [...] Da så Hamsun igjen ble foreslått i 1920, måtte Hallström til igjen. Han skriver en ny uttalelse med pro et contra, men igjen er det bare “Markens Grøde” som holder mål, igjen er det ikke tilstrekkelig med bare en bok. Da er det at historikeren Harald Hjärne, Akademiens formann, slår til med sin nærmest desperate nytolking: Det står ingensteds i Nobels testament at prisen ikke kan gis for ett verk. Bakgrunnen var at de aderton i lengre tid var blitt beskyldt for beslutningsvegring; hverken i 1914, 1918 eller 1919 var prisen blitt utdelt, og svensk presse hadde helt fra første tildeling i 1901 ofte vært nådeløs i sin kritikk. I den forberedende komité på fem medlemmer som utarbeider den såkalte short list, gikk tre inn for Hamsun, men en av dem tok avstand fra “Hamsuns norske brutalitet”. Protokollen til Akademien er ikke offentlig tilgjengelig, men mye tyder på at entusiasmen for Hamsun ikke var overveldende. Kjent er det iallfall at Selma Lagerlöf gikk inn for litteraturkritikeren Georg Brandes, og at Verner von Heidenstam motvillig aksepterte Hamsun dersom det ikke lyktes å samle flertall for Brandes. I 1920 ble også prisen for 1919 tildelt; den gikk til Carl Spitteler. Det ble dårlig mottatt av den svenske kritikerstand, mens Hamsuns pris ble hilst med ovasjoner. I 1920 var Hamsun lei av det han kalte “markensgrøderiet”; samme høst hadde han utsendt “Konerne ved Vandposten”. Den kan leses som en negasjon av det fortrøstningsfulle budskapet i prisromanen, men også som en fortsettelse av dens mer beske sider, som samtiden ikke oppfattet.” (Terje Stemland i *Aftenposten* 19. februar 2002 s. 18)

En forfatter som får en stor, ærerik og lukrativ litteraturpris bør ikke være for gammel, for prisen bør stimulere et forfatterskap i utvikling. Hun eller han bør heller ikke være for ung, for kanskje lever ikke personen opp til forventningene, eller prisen “kveler” forfatterens talent (Heinich 1999 s. 127). Prisen bør verken gis “for tidlig eller for sent” i et forfatterskap (Heinich 1999 s. 239). Og en forfatter som har fått en høyt-hengende litteraturpris kan “miste” muligheten til å få andre og mindre prestisjetunge priser, fordi prisjuryene for de andre prisene synes forfatteren allerede har fått nok ære og eventuelt også penger (Heinich 1999 s. 160).

Etter at Kjartan Fløgstad hadde fått Nordisk Råds Litteraturpris for romanen *Dalen Portland* (1977), ga han prispengene til Noregs Mållag. Den tyske forfatteren Sten Nadolny vant en prestisjetung litteraturpris (Klagenfurt-prisen) og ga pengene til de forfatterkollegene som deltok, men ikke vant prisen det året (Joch, Mix m.fl. 2009 s. 214).

“Det står ikkje til å nekte for at talet på nynorske barnebokforfattarar som har fått prisar er ganske høgt, innrømmer Guri Vesaas. Men hun har også en forklaring på fenomenet. - Når ein veit at det store fleirtalet av barnebokforfattarane skriv bokmål, blir det påfallande. Mi oppfatning er at dette ikkje minst er sjølve språket å takke, det ligg i korta at nynorskforfattarane må arbeide svært bevisst med språket sitt. Dei må kjempe for å halde fast ved det, dei må streve for å halde bokmåls-påverknaden frå livet, og er ikkje så utsette for freisting frå lettvinne løysingar, velbrukte formuleringar og klisjear. Dette skjerper og er med og stimulerer til utprøving, eksperimentering, nyskaping. I forlaget [Samlaget] har vi òg ei særleg omsorg for språket, ikkje minst i barnebøkene, så vi legg mykje arbeid i å få det friskt og godt. Eg har brukt å seie at det er med nynorske barnebøker som det er med kvinner: Dei må ikkje berre vere like gode, men betre enn konkurrentane for i det heile å nå fram i media og bokhandel.” (*Forfatteren* nr. 1 i 2004 s. 17)

Den britiske forfatteren Doris Lessing “fikk Nobelprisen først i 2007 [...] Da var hun 88 år gammel og ga vel egentlig uttrykk for at det var altfor seint. Når hun ikke fikk den på høyden av sitt forfatterskap, kunne Svenska Akademien like gjerne levd med at de hadde gjort en tabbe. [...] Hun var hele livet en tøff dame, med sterke meninger. Nobelprisforedraget hennes het: “Om å ikke vinne Nobelprisen.” ” (*Dagbladet* 18. november 2013 s. 39)

Pascale Casanova skriver i *The World Republic of Letters* (2004) at “det litterära Nobelpriset [er] en väsentlig faktor bakom själva föreställningen att det finns en “världslitteratur”. Nobelprisets konsekrationmakt (förmåga att erkänna och tilldela ett verk litterärt värde) är enligt henne en avgörande, gemensam instans för världens litteraturer, oavsett vad enskilda personer anser om enskilda prisbeslut: “Thus the greatest proof of literary consecration, bordering on the definition of literary art itself, is the Nobel Prize – a European award established at the beginning of the twentieth century that gradually came to enjoy worldwide

authority. Today writers everywhere are agreed in recognizing it as the highest honor of the world of letters. There is no better measure of the unification of the international literary field than the effectively universal respect commanded by this prize.” ” (Svedjedal 2012)

Fordi et litterært verks kvalitet er så vanskelig å vurdere, og umulig å bedømme objektivt, blir følelsen av tilfeldigheter og urettferdighet ekstra sterk hos dem som ikke får priser de mener seg berettiget til. Prisjuryer er klar over dette, og kan ta hensyn til det. Priser kan bli gitt for å skape suksess for en forfatter som “fortjener” det eller for å kompensere for uteblitt suksess (Heinich 1999 s. 237). Juryen vet at ikke all kvalitet blir verdsatt av publikum, og bøter på det gjennom å gi prisen. Det kan vurderes som rettferdig at en lite kjent og lest forfatter får en viktig pris. Men det er forskjellige oppfatninger om hva som er rettferdig. En kake kan fordeles etter fem prinsipper: likhet, tilfeldighet, rang, behov og fortjeneste (Heinich 1999 s. 234). Kaka kan enten deles i like store deler til hver (likhet) eller ved at kakestykker av forskjellig størrelse fordeles ved loddtrekning (tilfeldighet). Stykkene kan fordeles etter alder (rang) eller hvor sulten hver av personene er (behov). Det femte prinsippet innebærer å fordele kakestykkene etter f.eks. skolekarakter eller hvem som er raskest til å løpe (fortjeneste). Litteraturpriser deles vanligvis ut etter kriteriet fortjeneste, ikke etter behov.

Nyskapende forfattere blir ifølge forfatteren Tomas Espedal vanligvis lite lest og forblir ukjent for størstedelen av litteraturmarkedet. “Og så hender det, som i tilfellene Sara Stridsberg og Sofi Oksanen, at det blir fanget opp, og så får de priser. Da kommer også leserne. - Klarer du å komme på noen eksempler der leserne har fanget opp en god forfatter først, og anerkjennelsen har kommet etterpå? - Jeg klarer ikke å se det, nei.” (Espedal i *Morgenbladet* 13. – 19. september 2013 s. 46)

Alle priser har en ideologisk dimensjon, setter normer og standarder, og belønner eller ikke belønner bestemte typer litteratur. Den spanske matematikeren og dramatikerens José Echegaray skrev melodramatiske skuespill med mye patos. En av grunnene til at han fikk Nobelprisen i litteratur i 1904, skal ha vært at hans drama falt i smak hos publikum og at skuespillene hans “kroppsliggjorde den borgerlige tidsånden” (Strosetzki 1996 s. 370). I den offisielle begrunnelsen ble derimot dramatikerens originalitet og individualitet understreket.

“Svenska Akademiens korte begrunnelser ved tildelinger av Nobelprisen i litteratur har gjerne vært pompøse og intetsigende, som når det het om Hertha Müller (2009) at hun er en forfatter “som med poesins förtätning och prosans saklighet tecknar hemlöshetens landskap”, eller om Doris Lessing at hun er “den kvinnliga erfarenhetens epiker, som med skepsis, hetta och visionär kraft har tagit en splittrad civilisation till granskning”.” (*Morgenbladet* 18. – 24. oktober 2013 s. 50)

En forfatter som får en viktig og berømt litteraturpris, fungerer innenlands som en representant for forfatteryrket/-standen. I utlandet kan forfatteren få en rolle som ligner på en diplomat, altså som en “offisiell” representant for sitt hjemland (Heinich 1999 s. 43). Men det kan være stressende å få den sistnevnte rollen, og også anstrengende å motta priser og få stor oppmerksomhet i mediene. Da den franske forfatteren Claude Simon kom tilbake til hjemlandet etter å ha mottatt Nobelprisen i litteratur i Stockholm, hadde hans kroppsvekt gått ned fire kilo (Heinich 1999 s. 45).

Forfatteren kan bli en slags nasjonalhelt, og i utlandet blir hun/han da et symbol på sitt hjemland (Heinich 1999 s. 194). Det å få en berømt og ærerik litteraturpris fungerer nesten som å bli adlet, dvs. å få en adlestittel og inngå i et ånds-aristokrati (Heinich 1999 s. 165-166). Etter at den sveitsiske forfatteren Jacques Chessex fikk Prix Goncourt, opplevde han å få fly gratis i hjemlandet, bli plassert på luksusklasse på flyet og få servert dyr sjampagne om bord (Heinich 1999 s. 166). Han fikk også ekteskapstilbud fra kvinner i alle aldre, og noen mødre sendte foto av sin datter, mer eller mindre påkledt (Heinich 1999 s. 167).

Det skapes store forventninger til det videre forfatterskapet, og forfatteren kan bli dyttet inn i en rolle. Litteraturkritikere “klistrer” bestemte merkelapper på forfatteren, og forventer at hun eller han følger opp disse karakteristikkene i sine neste utgivelser (Heinich 1999 s. 198).

Den franske forfatteren Jean Carrière fikk Goncourt-prisen i 1972 for romanen *Spurvehauken i Maheux* (1972). Han fortalte senere at han syntes at prisen ødela mye for han, bl.a. ved at det skapte et press om å skrive på en bestemt måte: “Når jeg satte pennen på papiret, tenkte jeg at mellom fem og sju millioner potensielle franske lesere kikket meg over skulderen og dro meg i øret hvis jeg fravek fra den rammen som jeg var foreskrevet.” (Carrière sitert fra Heinich 1999 s. 9) Carrière ønsket ikke en rolle som litterær “superstjerne”, og fikk problemer med sin forfatterrolle og sitt selvbilde (Heinich 1999 s. 14). Han beskrev det som et dilemma: enten følge sine personlige kunstneriske innskytelser eller følge opp den skrivemåten som publikum nå forbandt med hans navn. Samtidig syntes Carrière at han gjennom prisen fikk en slags “hevn” over alle dem som hadde oversett og bagatellisert skrivingen hans (Heinich 1999 s. 15). Den franske forfatteren Annie Ernaux syntes at det å få Renaudot-prisen var en slags reparasjon av tidligere urettferdighet (gjengitt fra Heinich 1999 s. 73).

Jean Carrière hadde ikke et langt og kjent forfatterskap bak seg før han fikk Goncourt-prisen, og dette bidro til de personlige konfliktene som han opplevde etter tildelingen (Heinich 1999 s. 21). Etter pristildelingen hadde han mareritt om at juryen forfulgte han og krevde at han skulle leve opp til det litterære nivået som prisromanen hadde, samtidig som han på dagtid slet med å skrive (Heinich 1999 s. 19). Han brukte timer på å se på skyene gjennom vinduet fra sitt arbeidsværelse, klarte ikke å skrive én setning som han mente hadde litterær kvalitet, og kjente seg

lammet av prestasjonsangst. I et byks hadde han gått fra å være en nesten ukjent forfatter til internasjonal berømmelse, og dette virket paralyserende (Heinich 1999 s. 21). Carrière innledet sin selvbiografi med et sitat av den rumenske forfatteren E. M. Cioran: “Antikkens mennesker var skeptiske til suksess ikke bare fordi de fryktet gudenes misunnelse, men også på grunn av den indre ubalansen som følger av enhver suksess” (her sitert fra Heinich 1999 s. 271).

I et intervju i *Aftenposten* 10. september 1995 sa Bjørg Vik om virkningen av å bli nominert til eller få litteraturpriser: “Det kan faktisk være mer tyngende enn inspirerende. Mange forfattere som lykkes, opplever en angst for å skrive mer. Man vil gå ned med flagget til topps. Den reaksjoner har jeg full respekt for.”

Den amerikanske forfatteren Saul Bellow fikk Nobelprisen i 1976. I et intervju sa han: “- Jeg er egentlig ikke så veldig interessert i å bli behandlet som en nobelprisvinner [...] - Det var en stor ære. Men jeg følte at nå ventet man seg at jeg skulle bli kulturfunksjonær, en slags litteraturens eldre statsmann som skulle tilbringe tiden i komiteer” (http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article1010555.ece; lesedato 20.04.05).

I 1986 skrev en litteraturkritiker om den tyske forfatteren Günter Grass, irritert over Grass’ politiske synspunkter: “Gi mannen litteratur-nobelprisen, slik at han endelig holder munn” (Neuhaus og Holzner 2007 s. 609).

Franskmannen Jean Rouaud fikk Prix Goncourt i 1990. Det gikk bare tre måneder fra han ga ut sin debutroman *Ærens marker*, til den ble tildelt prisen. Rouaud hadde inntil da vært avisselger i en kiosk, og litteraturprisen snudde opp-ned på livet hans både økomisk og sosialt. Han kunne nå leve av å skrive (Heinich 1999 s. 50). Hans oppfatning av egen identitet og sin sosiale rolle i samfunnet endret seg over natten (Heinich 1999 s. 71). I mange tilfeller har en forfatter som har fått en stor pris, kort tid senere separert eller skilt seg fra sin ektefelle (Heinich 1999 s. 193).

Forfatteren skal som konsekvens av sin “yrkes-etikk”, i egenskap av å være forfatter, ha en indre motstandskraft mot det mediasirkuset samt den heltestatusen, berømmelsen og misunnelsen som en stor litteraturpris ofte medfører (Heinich 1999 s. 77). Folk retter et nytt blikk mot henne eller han, men forfatteren skal være “seg selv”, dvs. Kunstneren som ikke lar seg affisere av oppstyret. Det har vært en norm blant mange skjønnlitterære forfattere at en skal være relativt likegyldig til andres meninger om sine egne tekster og til økonomisk gevinst av forfatterskapet (Heinich 1999 s. 33).

Franskmannen Michel Tournier fikk Goncourt-prisen i 1970, men ble advart av en av sine forfatterkolleger at deres vennskap var slutt hvis han aksepterte prisen fra “slynglene” i prisjuryen (Heinich 1999 s. 131-132). Sjalousi, bakvaskelser og bagatellisering er vanlige reaksjoner hos forfatterkolleger (Heinich 1999 s. 158). Hos noen skaper tildelingene irritasjon eller misunnelse, og dette gjelder ikke bare

andre forfatteres reaksjoner. Noen franske journalister har gjort det til et prinsipp (eller en slags “sport”) å angripe enhver forfatter som får Prix Goncourt (Heinich 1999 s. 131).

“The winner [i 2002] of France’s most prestigious literary prize, the Goncourt, would normally expect to sell some 500,000 copies and become a household name overnight. Pascal Quignard, critics say, will be lucky to shift a tenth as many, and if he gets to be famous it will be for all the wrong reasons. Quignard’s *Les ombres errantes* (Wandering Shadows), which last week won France’s equivalent of the Booker, has since been denounced even by some of the judges as elitist, over-erudite and inaccessible to the average reader. Unlike this year’s Booker jury, which rewarded Yann Martel’s *The Life of Pi* in a decision considered deliberately reader-friendly, the 10 Goncourt judges opted for a dense and difficult work likely to alienate much of the reading public. *Wandering Shadows* is not a novel, critics allege, but a collection of often-mysterious aphorisms, recollections and musings that prompted one reviewer to wonder if its author had not gone irretrievably mad. [...] ‘The readers will be bitterly disappointed by our choice,’ said one judge, Robert Sabatier. ‘This is not a worthy Goncourt prize-winner.’ Another, Jorge Semprun, decrying a ‘very Parisian, very chic’ verdict, described the work as ‘verbose and anything but innovative’. Goncourt winners, invariably middle-brow, easily digestible narrative novels, traditionally generate huge sales in France – a major compensation for the paltry nominal purse of about £5 – because they become popular Christmas gifts. [...] The award has been criticised in the past for ignoring literary talent and bowing to the pressures of France’s leading publishers, Gallimard and Grasset. In 1932, a rival prize, the Renaudot, was created in disgust at the Goncourt’s ill-considered rejection of Louis Ferdinand Celine’s *Voyage au bout de la nuit* (Journey to the End of the Night).” (<http://www.theguardian.com/world/2002/nov/03/internationaleducationnews.france>; lesedato 23.05.16)

Den polske forfatteren Witold Gombrowicz’ dagbøker for årene 1959-69 (utgitt på norsk i 2013) tematiserer blant annet litteraturpriser: “Gombrowicz forakter dem, er besatt av dem og viser frem begge deler med like stor – og velregissert – ubluhet. Riktignok vemmes han over hvordan Jorge Luis Borges skal ha forsøkt å gjøre sine hoser grønne for Nobelkomiteen. Men han er ikke bedre enn at han bruker store deler av boken på å skildre det store grønne misunnelsesmonsteret som får ham til å vende hver en stein i jakten på årsakene til at han ikke vant en pris på 10 000 dollar. At den aktuelle prisen er stemt frem av en jury han regner som idioter, mennesker som ikke engang har blyghet nok til å legge skjul på at de ikke rakk å lese boken hans før avstemningen, forhindrer ikke at han blir grepet av “et vilt begjær” da han leser at prispengene neste år er doblet – da var det egentlig bare en fordel å bli nedstemt året før! Den som eventuelt måtte vurdere søksmål mot Bragejuryen vil finne rikelig inspirasjon her. Jurymedlemmer, kritikere og journalister får sine pass påskrevet med velfortjent ironi. [...] Skildringen av forfatterlivets forfengelighet og det litterære ryets forgjengelighet er erfaringsnær, konkret og kulturhistorisk interessant.” (*Morgenbladet* 22. – 28. november 2013 s. 59)

“De nominerte kjenner hverandre litt. Bransjen [dvs. bok-/litteraturbransjen i Norge] er ikke stor. De respekterer hverandres arbeid, og sier det er en ære å være nominert sammen med de andre nominerte. Raushet er en dyd. Kanskje klarer de å si at de faktisk unner en av de andre nominerte prisen *mer* enn seg selv (og demonstrerer dermed at de selv er av enda større format, mer nobelpris-ish). [...] Hvis taperne blir halvparten så lei seg som vinneren blir glad, betyr det at hver pris som deles ut genererer mer skuffelse enn jubel. Alle har jobbet så hardt. Hver eneste bok er en lidelsesmettet prosess hvor tvilen nesten piner forfatterne i stykker. Å vise skuffelse når andre vinner noe på ens egen bekostning, er et nederlag i seg selv. Et tegn på svakhet. Selv om man kjenner det synke inni seg, er det heroisk å si: “Så veldig fortjent, jeg er så glad på NNs vegne”.” (Trude Lorentzen i *Dagbladets Magasinet* 9. november 2013 s. 89; Lorentzen var nominert til Brageprisen)

Den franske forfatteren Julien Gracq avviste i 1951 tildelingen av Goncourt-prisen da han skulle få den.

Den verdenskjente franske filosofen og skjønnlitterære forfatteren Jean-Paul Sartre skulle bli tildelt Nobelprisen i litteratur i 1964, men nektet å motta den. “In a public announcement, printed in *Le Figaro* of October 23, 1964, Mr. Sartre expressed his regret that his refusal of the prize had given rise to scandal, and wished it to be known that, unaware of the irrevocability of the Swedish Academy’s decisions, he had sought by letter to prevent their choice falling upon him. In this letter, he specified that his refusal was not meant to slight the Swedish Academy but was rather based on personal and objective reasons of his own. As to personal reasons, Mr. Sartre pointed out that due to his conception of the writer’s task he had always declined official honours and thus his present act was not unprecedented. He had similarly refused membership in the Legion of Honour and had not desired to enter the Collège de France, and he would refuse the Lenin Prize if it were offered to him. He stated that a writer’s accepting such an honour would be to associate his personal commitments with the awarding institution, and that, above all, a writer should not allow himself to be turned into an institution. Among his objective reasons, Mr. Sartre listed his belief that interchange between East and West must take place between men and between cultures without the intervention of institutions. Furthermore, since the conferment of past prizes did not, in his opinion, represent equally writers of all ideologies and nations, he felt that his acceptance might be undesirably and unjustly interpreted.” (http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1964/press.html; lesedato 06.12.13)

Sartre påpekte at han alltid takket nei til utmerkelser og priser fra offentlige institusjoner, fordi disse kan legge et slags åndelig press på mottakeren. Men den viktigste grunnen var at han ikke ville motta noen æresbevisning fra den vestlige eller østlige verden som kunne tolkes som at han tok stilling til den politiske striden mellom kapitalistiske land og sosialistiske land. Hans største sympatier lå på

venstresiden i politikken, men han hevdet at han ville nektet å motta den sovjetiske Lenin-prisen hvis han ble tilbudt den. Sartre skrev også i sin begrunnelse at Nobelprisen på 1960-tallet ble oppfattet som en pris for vestlige forfattere, og eventuelt opprørske dissident-stemmer i Øst (<http://www.lefigaro.fr/histoire/culture/2014/10/22/26003-20141022ARTFIG00081-prix-nobel-de-litterature-les-raisons-du-refus-de-sartre.php>; lesedato 29.05.17). Det var altså ikke en balansert pris i hans øyne. Selv ville han ikke bli “institusjonalisert” som forfatter gjennom Nobelprisen.

“Man Bookerprisen er fremfor noe en slitasjetest, av samme type som man utfører på løpesko, biler og leker for smågutter, skriver *The Economist*. Juryen bruker fem måneder på å lese opptil 150 bøker, så leser den kortlisten på tolv bøker om igjen, og går til slutt gjennom en endelig kortliste på seks bøker en tredje gang. Vinneren er den boken som ikke har “falt sammen” etter disse tre rundene. Det gjorde ikke årets vinner, Howard Jacobsons *The Finkler Question*, som visstnok byr på nye overraskelser hver gang den leses.” (*Morgenbladet* 22. – 28. oktober 2010 s. 37)

Den engelske journalisten og romanforfatteren Louise Doughty “sitter i juryen for Booker-prisen, den mest prestisjefylte litterære prisen i Storbritannia, og hun har nå funnet det for godt å skjelle ut sine mannlige kolleger. Hun mener de bevisst ignorerer de beste leseopplevelsene til fordel for de smale, sære og obskure romanene, utelukkende for å imponere sine kolleger. Doughty synes ikke det er noen god idé å ha akademikere i slike juryer, for de har for mye misforstått yrkesstolthet.” (*Dagbladet* 20. oktober 2008 s. 34)

I 1975 ble det av den franske radiostasjonen Radio France opprettet en litteraturpris kalt Prix du Livre Inter. I januar til mars hvert år annonserer radiokanalen for å skaffe en jury til prisen, der lyttere blir bedt om å skrive til kanalen og fortelle hvorfor akkurat de egner seg i en jury (med til sammen 24 medlemmer). Listen på ti romaner som skal vurderes, blir stilt opp av ca. 35 profesjonelle litteraturkritikere i fransk presse. Ingen av de ti bøkene kan allerede ha fått en stor litteraturpris. Et eksempel fra brevene sendt til radiostasjonen: I 1991 skrev en 68 år gammel fransk taxisjåfør at han gjerne ville sitte i juryen for å finne ut om hans lese måte passet til de andres i juryen, og at det ville være spennende å lese “for andre”, ikke bare for seg selv, altså prøve ut en “altruistisk” tilnærming til litteratur (<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1998-05-0081-014>; lesedato 31.08.15). Lederen for juryen er en veletablert forfatter. Blant andre Michel Tournier (1977), Jean-Marie Le Clézio (1985) og Patrick Modiano (1989) har vært ledere for prisjuryen.

“[F]ranske forfattere har fått nok en gjev pris å kjempe om. 12.12.12 ble “Le prix de la page 112”, eller “Side 112-prisen” delt ut. Den nyopprettede prisen går til boka med årets beste side 112, og statuttene tilsier at dette tallet kan endres for å tilpasses årets datoer. Hvilket sidetall neste års forfattere bør finpusse på i håp om å bli feiret med champagne neste høst, er fortsatt uklart, men vi kan konstatere at det neppe blir side 111 – som allerede har sin egen pris. Årets beste side 112 er skrevet

av Jean-Marc Parisi i romanen “La recherche de la couleur”.” (*Klassekampens* bokmagasin 22. desember 2012 s. 2)

Noen pristildelinger er omstridte, som da den amerikanske lyrikeren Ezra Pound, en poet med fascistiske sympatier, fikk Bollingen Prize for Poetry. “For the *Pisan Cantos* he was awarded, amidst enormous controversy, the prestigious American Bollingen Prize for Poetry, in 1949.” (Fender 1977 s. 89)

The Arthur C. Clarke Award er en “juried literary award given annually in recognition of the best science fiction novel published in Britain during the previous calendar year. Established in 1986 by a generous grant from author Arthur C. Clarke to encourage the writing of science fiction in Britain, the award consists of an inscribed plaque in the form of a bookend and a cash prize of a value matching the year (£2001 in the year 2001, £2002 in 2002, and so on). The award is administered jointly by the British Science Fiction Association (BSFA) and the Science Fiction Foundation (SFF), each providing two judges, and since 1999 by the Science Museum, which provides one judge. The presentation ceremony has been held at the Museum since 1996.” (Joan M. Reitz i http://lu.com/odlis/odlis_c.cfm; lesedato 30.08.05)

Den amerikanske science fiction-forfatteren Ann Leckie debuterte med romanen *Ancillary Justice* (2013). Dette “er den første boken noensinne til å vinne de tre store engelskspråklige sci-fi-prisene samtidig: Nebula, Hugo og Arthur C. Clarke Award. [...] Leckie har prøvd å unngå de vanligste fellene: onde imperialister med britiskklingende navn og fascistiske idealer. [...] I motsetning til den fremstillingen vi kjenner best til – imperier som presser sin kultur på sine undersåtter og vil utslette det fremmede de møter, aksepterer Leckies imperium for eksempel religionene i kulturene de koloniserer, og tar de nye gudene det møter inn i sitt eget pantheon. - Vi er så vant til fortellinger om undertrykkende regimer som automatisk vil presse sin monoteistiske religion ned over undersåttene. [...] Det mest bemerkelsesverdige med Leckies galaktiske keiserdømme, og det som har gjort bøkene så omdiskuterte, er likevel at hele imperiet er i hunkjønn. [...] Kampen om Hugo-prisen foregår fortsatt [...]. Forholdet mellom den konservative og progressive delen av sci-fi-miljøet er fortsatt betent. [...] hennes radikale og feministiske fremtidsvisjon [ble] det ypperste hatobjektet for en gruppe konservative science-fiction-fans.” (*Morgenbladet* 19. – 25. februar 2016 s. 50-51)

“Utdelingen av Hugo-prisen – av mange sett på som den største æren forfattere av science fiction og fantasy kan motta – er på tredje året forsøkt kuppet av aktivister som kaller seg “the sad puppies” og “the rabid puppies” [...] De har sett seg grundig lei på fantastiske fortellinger som presenterer progressive idealer og utradisjonelle kjønnsrollemønstre. “The puppies”, valpene, vil gi priser til det de kaller klassisk fantastisk litteratur, hvor romskipene er vakre og skinnende og heltene staute og maskuline. For fremtiden er blitt for radikal. Brad Torgersen, en av kampanjens frontfigurer, beskrev på sin blogg opplevelsen han har av å lese ny

science fiction: “En planet, med et galaktisk bakteppe. Kan det være en god gammeldags space opera? Helter, prinsesser og laserpistoler? Nei, vent. Det handler om sexisme og kvinneundertrykkelse.” [...] De siste årene er omtrent like mange kvinner og menn blitt nominert til Hugo-prisen. I 2014 var åtte menn og tolv kvinner nominert til de skjønnlitterære prisene. Mange av de nominerte bøkene har brukt fantastiske fortellinger til å diskutere kjønn, rasisme og strukturell undertrykkelse. Men utdelingen er svak for påvirkning. Hvem som helst kan betale 40 dollar og bli medlem i World Science Fiction Convention, og dermed få stemme frem bøker til prisen. Valpenes kampanje går ut på å organisere sine stemmer rundt en liten gruppe forfattere. I år har de fått gjennomslag. Når prisen skal deles ut 22. august, i den lille byen Spokane i staten Washington, er 17 menn og tre kvinner nominert i de litterære kategoriene. Blant dem som har tjent på valpenes aksjoner, er forfatteren John C. Wright, som i fjor skapte bølger da han uttalte at alle heterofile menn har en instinktiv trang til å banke opp homofile menn med jernstenger. Han er nominert til fem priser i år. Wrights forlag, Castalia House, er nominert til 8 priser.” (*Morgenbladet* 7. – 13. august 2015 s. 38)

“Hugo-utdelingen: Årlig pris til science fiction og fantasy, kalt opp etter forfatteren Hugo Gernsback. De nominerte bestemmes av World Science Fiction Convention. Første gang delt ut i 1939. [...] Kampen om Hugo-prisen er nå blitt så rabiatt at forfatteren av *Game of Thrones*-bøkene, George R. R. Martin, har sagt at “prisen er blitt ødelagt og umulig å reparere.” Så hvem er det som står bak ødeleggelsen? Irene Gallo i forlaget Tor beskrev dem i en twittermelding som “ekstreme høyre-aktivister og nynazister som vil fjerne sosial rettferdighet fra science fiction og fantasy”. Selv er de ikke helt enige: - Jeg vil si at reaksjonen mot “sad puppies” er en del av en kulturkamp, sier Brad Torgersen via e-post. Han er en av de to organisatorene bak de triste valpene. Selv er Torgersen sykepleier, offiser i United States Army Reserve og mormoner. På kveldene skriver han klassisk sci-fi hjemme i Utah. - I amerikansk fantastisk litteratur er denne kampen et resultat av at en spesiell samling folk med en spesiell type ideologi tror at de “eier” Hugo-prisen. Navnet kampanjen har tatt, spiller på internetts fascinasjon for søte dyr: “Hver gang en kjedelig og belærende historie vinner en pris, blir hundevalper triste. Så stem på morsomme historier og hjelp oss å slåss mot hundevalp-relatert tristhet.” Men under den spøkefull tonen og kampen for “den gode fortellingen”, lå det fra starten et politisk mål: - Den fantastiske litteraturen som publiseres hvert år, har i all hovedsak en tendens til å smake av venstresiden, sier Torgersen. - Når konservative lesere føler seg bombardert av science fiction som føles som en fornærmelse mot hans eller hennes politiske standpunkter, så kommer den leseren etter all sannsynlighet til å forlate hele sjangeren. [...] “The rabid puppies” – en utbrytergruppe ledet av Vox Day, som “the sad puppies” har tatt avstand fra – har gått inn for å rive hele Hugo-prisen i stykker.” (*Morgenbladet* 7. – 13. august 2015 s. 38-39)

“For en del utenforstående virker det hele besynderlig. Når det i Hugos riktige gamle dager ble delt ut priser til LeGuin og Heinlein er det vanskelig å argumentere for at

samfunnskritiske/politiske temaer og relativt høytflygende litterære kvaliteter er noe nytt. Og nylig er prisen gitt til langt lettere litteratur. Debatten kan kanskje sees mer som en utvidelse av aktivismen i utkanten av “mannsrettighetsbevegelsen” og “alternative right” [...] I år har de to gruppene nominert forfattere som holder vekselvis av høy og lav litterær kvalitet – politiske essay, folk som tar avstand fra å bli assosiert med bråket, og forfattere som er nominert bevisst for å undergrave prisens legitimitet. Fremst blant sistnevnte er den selvpubliserte erotiske forfatteren Chuck Tingle (psvd.), nominert for sin novelle “Space Raptor Butt Invasion”, om en mann og en velociraptor som utvikler et seksuelt forhold i verdensrommet. [...] Det er i år foreslått å endre valgsystemet i mindre manipulerbar retning. Spørsmålet er om det er nok, eller om prisen er ubotelig skadet.” (*Dagbladet* 13. mai 2016 s. 2)

Den kanadisk-amerikanske forfatteren Annie Proulx fikk stor suksess med romanen *The Shipping News* (1993). For denne boka, “gjennombruddsromanen hennes om en ensom avismann i avsidesliggende Newfoundland [...] vant Proulx National Book Award og Pulitzer-prisen. Med det havnet hun på en kort liste av forfattere – William Faulkner, Bernard Malamud, Saul Bellow, John Updike og Alice Walker – som har vunnet begge prisene for én bok.” (*Morgenbladet* 17. – 23. juni 2016 s. 45)

Den spanske forfatteren Juan Antonio de Zunzunegui fikk en renommert spansk litteraturpris for boka *Prisen* (1961), som er en satire over litterære priser i Spania.

Den britiske forfatteren Edward St Aubyns satiriske roman *Lost for words* (2014) kritiserer på en humoristisk måte “beslutningsgrunnet for litterære priser [...] en refleksjon over hvor tilfeldig det kan være at en forfatter kan bli oversett av prisjuryer og kritikere i årevis, for så å finne nåde når blikkene av mer eller mindre tilfeldige årsaker plutselig rettes langs nye siktelinjer. I utgangspunktet forteller *Lost for words* om en oppdiktet pris. Den fiktive Elyseum Prize, betalt av det like fiktive firmaet Elyseum, er likevel med villet gjennomsløst et tydelig spark til Booker-prisen, som prisens sponsor gjennom de siste årene har forsøkt å lære folk å omtale som Man Booker Prize – så langt uten synlig hell. Allerede da prisprosessen i romanen starter med at en avdanket politiker velger sin tidligere sekretær og elskerinne inn i juryen, skjønner vi hvor det bærer. [...] En interessant kritikk av *Lost for words* sto forfatteren John Banville for i en nylig anmeldelse i *New York Review of Books*. Banville ble for øvrig, da han i 2005 overraskende ble tildelt Booker-prisen for romanen *The Sea*, utpekt til “tidenes Booker-feilgrep” av den respekterte litteraturredaktøren i London-avisen *Independent*, noe forfatteren er raus nok til å minne om i anmeldelsen. Banville synes derimot blind for at romanens skildring av den tafatte, men trygge “litterære” kompromisskandidaten, Sam Blacks *The Frozen Torrent*, også kan leses som en karikatur av kritikken mot nettopp hans egen litterære stil” (Ane Farsethås i *Morgenbladet* 4. – 10. juli 2014 s. 44).

“Hvis du vil øke spenningen ytterligere [når det gjelder hvem som får Nobelprisen i litteratur] kan du spille på vinneren. Svenska Dagbladet opplyser at oddsen på favoritten Adonis nå er 5, tett fulgt av Philip Roth 6, Haruki Murakami 6,5 og

Joyce Carol Oates 7,5.” (*Morgenbladet* 17. – 23. september 2010 s. 37) “Bob Dylan [is] now favourite to take the Nobel prize for literature. Odds on Dylan running away with the Nobel prize for literature tomorrow tumble from 100/1 to 5/1 [...] We reported yesterday that a late surge in betting on this year’s Nobel prize for literature had seen the odds on Bob Dylan tumbling from 100/1 to 10/1 over 24 hours, making him fourth-favourite to take the prize. Well, it didn't end there: Ladbrokes have just issued a press release saying that Dylan is now installed as the firm favourite, after 80% of bets taken in the last 12 hours were placed on the singer-songwriter. Odds on him are now 5/1, ahead of Adonis (6/1), Haruki Murakami (8/1) and Tomas Tranströmer (10/1).” (<http://www.guardian.co.uk/lesedato> 05.10.11) Tranströmer fikk prisen i 2011.

“Japanske Haruki Murakami er fortsatt bettingfirmaet Ladbrokes’ favoritt til Nobelprisen i litteratur 2013 med odds på 3/1, men en outsider, nemlig den i Norge ikke ukjente Jon Fosse, har rast oppover listene mens oddsene på ham har stupt fra 100/1 via 33/1 til 14/1. Dette takket være en plutselig mengde veddemål på Fosse, som førte til at bettingselskapet suspenderte veddingen midlertidig: Spørsmålet er selvsagt om en lekkasje fra Nobelkomiteen står bak. Fosse ligger foreløpig bak Murakami, amerikanske Joyce Carol Oates (6/1), ungarske Peter Nadas (7/1) og koreanske Ko Un og algeriske Assia Djebar (10/1).” (*Morgenbladet* 4. – 10. oktober 2013 s. 36)

“Jon Fosse legger ikke skjul på at han godt kan tenke seg å motta den prestisjetunge prisen [Nobelprisen i litteratur] en dag. [...] prisen i år gikk til kanadiske Alice Munro. 83 år gammel, og Fosse, med sine knappe 54 år, er nærmest for ungfole å regne i nobelprissammenheng. De fleste andre aktuelle kandidatene er vel over 70. - Det har jo vært snakket om at det er dumt at prisen ofte går til dem som er i slutten av sin karriere, som hverken trenger pengene eller anerkjennelsen. Samtidig er det viktig og fint å anerkjenne at noen har bidratt med noe over lang tid, sier Fosse. [...] Selv om Fosse ikke legger skjul på at det hadde vært gjevt med en nobelpris, understreker han at han først og fremst føler seg lettet. - Jeg har jo blitt tvunget til å tenke på dette de siste dagene, for det har vært utrolig mye styr i både Norge og andre land. Jeg er blitt kontaktet av journalister jevnt og trutt, og har vært litt plaget av tanken på at det kunne være meg. For å oppsummere i ett ord, må jeg si jeg føler lettelse, sier han.” (*Aftenposten* 11. oktober 2013 s. 8)

“- Hvordan er stemningen i forlaget dagene før [Nobel-litteratur]prisen kunngjøres? Går dere gjennom katalogen? - Vi ser hva vi har, ja. Vi har holdt mange forfatterskap i live nettopp fordi vi tror forfatteren vil få Nobelprisen en gang, så det er mange spekulasjoner dagene i forveien.” (forlegger Anne Fløtaker i Cappelen Damm i *Morgenbladet* 17. – 23. oktober 2014 s. 36)

En fagbok om litterære priser er James F. Englishs *The Economy of Prestige. Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value* (2005). “At the most basic level, English’s book is an engaging and readable account of “the rise of the prize,”

the veritable explosion of global self-congratulation apparently set off by the institution of the Nobel Prize in 1901. Full of information and anecdote as it is, *The Economy of Prestige* also intends to analyze the larger “cultural field” established by these prizes, including both the interest they inspire and the critical hostility they so increasingly evoke. One of the most striking claims made by the book, in fact, is that there is no escape from “the economy of prestige” – that, as the common wisdom has it, there is no such thing as bad publicity. Even the most vehement opposition to a particular prize, or, for that matter, to the institution of prizes as a whole, simply cements the prize system all the more firmly in place. [...]. Not satisfied just to list and describe many of the awards themselves, English digs deeply into what he calls the “peculiarities” surrounding the prizes, including the burdens of administering and judging them, even the cash amounts and the actual physical trophies handed out in addition to the honors. [...] In fact, the need to convert real capital into its cultural equivalent, and vice versa, is “the root explanation for the simply tremendous growth of cultural prizes” [...] the arrayed prizes also create innumerable gaps, apparent injustices to fields or sub-fields that have no Nobel or Pulitzer or Pritzker. Even the anti-awards, such as the Razzies, which are given in mockery of their recipients, don’t succeed in mocking the institution of the prize itself, but further solidify the idea that, sooner or later, every cultural production should receive a prize of some kind. In this respect, one of English’s most significant achievements as a cultural historian is to show how indispensable opposition can be to the success of a literary prize.” (<http://muse.jhu.edu/journals/mod/summary/v013/13.3north.html>; lesedato 24.01.13)

“Under Oslo bokfestival 12. og 13. september skal Bokbloggerprisen for første gang deles ut. En av bloggerne bak prosjektet er Line Tidemann, som i fire år har drevet bloggen Lines bibliotek. [...] Vi har ikke noen penger å gi, og heller ikke noe prestisje. Men vi tenkte det kunne være en premie at de seks nominerte bøkene kommer på såkalt shortlist, som betyr at de blir lest og diskutert av mange bloggere. Den leseroppmerksomheten det vil medføre, er noe vi kan gi, sier Tidemann.” (*Morgenbladet* 5. – 11. september 2014 s. 45)

Den italienske litteraturprisen Premio Prato gis til litterære verk som dreier seg om motstand mot fascismen (Neuhaus og Holzner 2007 s. 514). Eksepsjonelt gode kokebok-forfattere har blitt utmerket med den internasjonale Gourmand World Cookbook Awards.

“Det er den prisen romanforfattere aller minst vil vinne: The Literary Reviews Bad Sex Award.” (*Morgenbladet* 6. – 12. desember 2013 s. 45)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>